

Karen Woodall i Nick Woodall: Razumijevanje otuđenja od roditelja – učenje suočavanja, pomoć cijeljenju: Priručnik za roditelje, socijalne radnike, psihologe, psihijatre, suce i odvjetnike.

Geromar, Sveta Nedjelja, 2018., 280 str.

„Razumijevanje otuđenja od roditelja” priručnik je koji su napisali Karen i Nick Woodall. Oboje autora eksperti su na području terapijskog rada s obiteljima, osobito s problematikom otuđenja djece od roditelja. Karen Woodall smatra se jednom od najistaknutijih stručnjakinja u ovom području, dok je Nick Woodall terapeut i sudski vještak na sudovima Ujedinjenog Kraljevstva. Oboje su 2010. osnovali Kliniku za razdvojene obitelji (eng. *Family Separation Clinic*) u kojima rade s obiteljima u kojima je prisutan problem otuđenja od roditelja. Njihov rad, znanje i iskustvo u radu Klinike i izvan nje prožimaju čitav priručnik.

Jasna je činjenica da „za djecu čiji se roditelji razvedu život više nikad nije isti“ (str. 99). Ona je zasigurno jedno od temeljnih polazišta ovog priručnika. Njegov sadržaj ne stavlja samo djecu u središte svog diskursa, već uz njih postavlja i roditelje. Tako postaje priručnikom za roditelje koji se nose s posljedicama razvoda, posebice fenomena otuđenja djece. Na samom početku autori navode jedan paradoks u otuđenju od roditelja koji leži u istodobnom prihvaćanju razumijevanja reakcija djeteta na razvod roditelja i paralelnog povećanja učestalosti problematičnih reakcija djeteta na razvod. Razvidno je upustiti se u kreiranje jednog ovakvog priručnika koji će nastojati pomiriti taj jaz i biti pri ruci kao pomoć i smjerokaz. Zato u podnaslovu knjige i stoji napomena o ciljanoj skupini, a to su roditelji, socijalni radnici, psiholozi, psihijatri, suci i odvjetnici. Tomu se mogu i trebaju dodati pedagozi, učitelji i odgojitelji, ali i svi oni koji na bilo koji način posredno i neposredno rade s djecom ili roditeljima koji su uključeni ne samo u proces otuđenja već i razdvajanja ili razvoda braka.

Priručnik je podijeljen na tri cjeline: *Razumijevanje, Suočavanje i Cijeljenje*. Takva podjela ujedno odgovara realnom slijedu rada s problemom otuđenja koji prvo traži razumijevanje, zatim suočavanje, da bi završio cijeljenjem. Autori već u predgovoru najavljuju kako prvi dio priručnika jest onaj teorijski, dok je drugi praktično-iskustveni. Knjiga je sistematizirana i podijeljena u devet poglavlja s manjim tematskim jedinicama. Temeljito raščlanjivanje teme i analiza

sadržaja omogućuju čitatelju lakše praćenje teksta, kao i pronalazak potrebnih tematskih područja i sadržaja, što odgovara formi priručnika.

Uvod definira jednu od najjednostavnijih definicija otuđenja od roditelja. Ono predstavlja priklanjanje djeteta jednom roditelju uz potpuno odbacivanje drugog prilikom razdvajanja obitelji. Tako se problem otuđenja od roditelja postavlja na mjesto rizičnih ponašanja, a otuđena djeca postaju dio onih u riziku. Sva poglavlja usmjerena su osvještavanju problematike otuđenja koja je duboko skrivena u djeci, ali i u društvenom sustavu.

U *Prvom dijelu – Razumijevanju* autori čitatelje ukratko upoznaju sa samim konceptom te radom Richarda Gardnera koji je 1985. godine bio prvi zagovornik ovog fenomena koji su kasnije razvijali i drugi znanstvenici, praktičari i istraživači među kojima svoj značajan obol ugrađuju i autori ovog priručnika. Prvi dio (cjelina) podijeljen je na četiri poglavlja: *Od otuđenja do roditelja, Diferencijaciju, Dublje razumijevanje i Most prijelaza*. Na početku se susrećemo s terminologijom vezanom uz otuđenje od roditelja, koja ne prati samo čitavu knjigu, već i cjelokupni proces u stvarnosti. Čitatelja se upoznaje s pojmovima: *splitting, stopljenost djeteta, parentifikacija, partnerizacija, most prijelaza* i sl. Mnogi od tih spominjanih termina i koncepata svojevrstni su neologizmi autora koji su svoja znanja, iskustva i terapijski rad u Klinici implementirali u nove konstrukte. Jasno je naglašeno da otuđenje predstavlja vrlo dugotrajan, težak i bolan proces. U razumijevanju otuđenja od roditelja nedovoljno je kvalificiranih stručnjaka koji mogu objektivno i stručno prepoznati te pristupiti problemu, a da pritom razumiju i roditelje i dijete. Uz to, evidentna je doza kontroverze koju ovaj fenomen sadrži jer vladaju „strah i zamrznuta uvjerenja među stručnjacima da je *ako se nešto učini* gore nego *ako se ne učini ništa*“ (str. 45), što nije ispravno. U priručniku važno mjesto zauzima proces *diferencijacije* kao načina razmatranja reakcija djeteta s otuđujućim ponašanjima roditelja. Ovaj je proces spomenut u brojnim poglavljima predstavljajući važnost u razumijevanju i radu s problemom otuđenja. Autori ovdje navode *stupnjeve otuđenja* (blage, umjerene i teške reakcije) te *njegove kategorije* (opravdano odbacivanje roditelja, hibridno otuđenje i čisto otuđenje). Navedeni termini važni su u kategorizaciji i određivanju vrste i stupnja otuđenja te se prema njima formiraju različiti oblici intervencija i stručne pomoći. Pritom, „čisto je otuđenje često

tako ozbiljno da je ono zlostavljanje djeteta“ (str. 67). Da bi se problem dublje razumio, potrebno je *analizirati dinamiku moći i kontrole* pa autori predstavljaju korake i načine kako to učiniti. Tu se susrećemo s terminima *moć nad djetetom, transgeneracijski prijenos traume, obiteljsko stablo, psihogenealogija* i dr. Jedno od ključnih poglavlja u dijelu o razumijevanju zauzima tzv. *most prijelaza* – konstrukt autora priručnika i realitet s kojim se suočavaju djeca. Bazu tog konstrukta donosi teorija privrženosti s pripadajućim problemom privrženosti djece i roditelja. Upravo „razdvajanje obitelji neizbježno stvara poremećaj obrasca privrženosti djeteta“ (str. 103). Most prijelaza stoga je put kojim dijete prelazi od majke do oca nakon razdvajanja roditelja i pri kojem ono prekida svoju privrženost s jednim roditeljem dok odlazi drugom (patricija) i tako svaki put dok se ne dogodi tzv. *točka preokreta*. Njome dijete odbacuje jednog roditelja ako dođe do problema otuđenja. Prvi dio priručnika donosi vrlo iscrpan terminološki i stručno-teorijski opus koji služi kao temelj razumijevanja fenomena otuđenja. Svi kasniji dijelovi uključuju iskustvenu razradu i stručno produblјivanje.

Drugi dio – *Suočavanje* predstavlja osnovne strategije suočavanja, metode suočavanja i analize slučajeva iz prakse prema kojima se mogu identificirati roditelji i stručnjaci koji se susreću s otuđenjem. Podijeljen je na sljedeća poglavlja: *Razvijanje strategija suočavanja, Analizu vašeg slučaja, Poduzimanje akcije* i *Predstavljanje svojeg slučaja na sudu*. Ovdje se produblјuje razumijevanje prirode otuđenja stvarajući naglasak na činjenicu da dijete nije odgovorno za otuđenje, kao što ni roditelji nisu krivi, već trebaju razumjeti sebe kao roditelja. U procesu otuđenja javljaju se brojna psihološka i psihopatološka stanja koja osim promjena raspoloženja, izlјeva ljutnje i bijesa te epizoda anksioznosti mogu biti praćena teškim psihičkim stanjima poput poremećaja ličnosti ili sindroma PTSP-a. Autori ovdje svim roditeljima apostrofiraju: „Vašem je djetetu potrebno da živite!“ (str. 128). Suočavanje uključuje empatično slušanje i odgovore, korištenje SMART ciljeva i sl. Da bi se suočilo s problemom otuđenja, potrebno je razumjeti dijete i njegovo psihološko biće. U procesu analize vlastitog slučaja otuđenja operacionalizirane su neke metode i termini poput: *preoblikovanja stajališta, inventara ponašanja, mapiranje puta u otuđenje, izrade vremenika* i *analize plesa obitelji*. Bitno je naglasiti da su neki od konstrukata svojevrsni patent u radu s otuđenom djecom, koji su razvili sami

autori. Uz neke ranije navedene, značajno mjesto zauzima i spomenuti *ples obitelji*. Njime se zamišlja partnera i obitelj u zajedničkom plesu u kojem svatko ima svoju ulogu. U toj dinamici pojedinac je dio popisa glavnih plesača odraslih i djece (vođa, sljedbenik, zamjenik, ekipa, buntovnik itd.). Prije nego što se odluče za sudsko rješavanje problema otuđenja, važno je da roditelji shvate prirodnost stanja u kojem se nalaze. Ono iziskuje svjesnost polariteta između borbe za pravdu i borbe za održavanjem odnosa s djetetom. Autori tumače da je zato važno *postaviti granice, analizirati polje sila, analizirati rizike u odnosu na roditelje i shvatiti da je roditelj ljudsko biće*, a potom detaljno opisuju kako to učiniti. Ako se roditelj odluči za sudsko rješavanje problematike otuđenja, primaran cilj postupka treba biti pomoć otuđenom djetetu da zaštiti odnos roditelj – dijete. Sudski postupak uključuje *pripremu kronologije, pripremu izjava uz dokaze, tzv. elevator pitch* i dr. Autori ovom koraku pristupaju s dozom opreza. Nerijetko sudovi stavljaju dijete u središte problema, a odvjetnicima je glavni cilj dobivanje slučaja, što može predstavljati problem sudu pri rješavanju složene problematike otuđenja.

Treći dio – Cijeljenje jest posljednji dio priručnika, ujedno i najkraći. Sadrži jedno poglavlje koje obuhvaća tri temeljna procesa cijeljenja – *razdvajanje, reunifikaciju i cijeljenje*. Poglavlje obuhvaća neke osnovne strategije za rad na sebi i nošenje s dugotrajnim i bolnim procesom otuđenja. Ovaj dio ima najizraženiju terapijsku podlogu. U njemu se predstavljaju smjerokazi, oblici pomoći i samopomoći roditeljima, što uključuje liječenje frustracija, depresivnih, anksioznih stanja i sl. Temelj jest prihvaćanje onoga što se događa kao pokretača buduće promjene. Nakon usmjerenosti roditelju prelazi se na dio reunifikacije – cijeljenje djeteta. Detaljno se opisuje nekoliko oblika reunifikacije – *spontana, potpomognuta, prisilna i reunifikacija nakon izdvajanja djeteta od roditelja*. Na samom kraju daju se jasne upute u obliku zadataka za djecu za cijeljenje odnosa s roditeljem i samima sobom.

U priručniku se prepoznaje stručna, ali i ljudska namjera da se uistinu pomogne djeci i roditeljima koji su otuđeni. Autori na mnogo mjesta i na više načina iznose svoja iskustva i vrlo jasne tvrdnje o tome što je ispravno, a što nije. Vrlo su oštri u kritikama na račun određenih psihosocijalnih metoda i terapijskih pravaca ili pak sudskih postupaka. Nastoje svojim izjavama dati iskustvenu

protutežu kojom se umanjuje kritičan stav, ali daje jasna poruka što bi trebalo biti bolje. U tome se čitatelju nudi procjena hoće li se prikloniti iskustvenim, odnosno isprobanim postupcima i instancama koje nude autori.

Unutar nekih dijelova priručnika brojni se sadržaji i koncepti produbljuju, ali često uz ponavljanje ranije objašnjenog terminološkog dijela s početka. To se može opravdati činjenicom da je riječ o priručniku, a da je glavni čitatelj roditelj. U skladu s time prilagođen je stil pisanja. Iako se pozivaju na stručnu literaturu i osobna znanja i iskustva, autori na jednostavan i vrlo sistematičan način analiziraju sadržaj implementirajući znanstvene i stručne spoznaje u cjelovit tekst. Pomoću brojnih podnaslova i manjih tematskih jedinica čitatelj se može brzo i jednostavno usmjeriti na ono što ga zanima.

Priručnik, osim bogatog iskustva autora o problematici otuđenja od roditelja, sadrži brojne elemente njihova psihoterapijskog rada. Vidljivo je da autori uključuju hodograme, naznake samopomoći, psihoterapijske metode i načine nošenja sa stresom u kriznim situacijama. Zanimljiva je terminologija koja je prilagođena isključivo ovom fenomenu, što priručniku daje autentičnost. Brojni od tih modela mogu se primijeniti i u drugim oblicima savjetovanja. Metodički gledano, sadržaj je vrlo jednostavno koncipiran i obrađen kao priručnik, a preglednije bi ga bilo prikazati u obliku metodičkog priručnika s još većim brojem dijagrama, tablica, slikovnih prikaza ili hodograma.

Iako je dijete ono koje se otuđuje i autori precizno ulaze u djetetovo unutarnje biće razumjevši ga, ova knjiga ipak je najviše namijenjena roditeljima. Upravo su oni ciljana skupina, zatim stručnjaci i dijete. Podnaslov i gradiranje sudionika procesa (izuzevši dijete) argumentirana su najava onog što se nalazi u priručniku. Implicitan je i epilog knjige u kojem se otuđeni roditelj obraća moleći čitatelja i stručnjake za svoju djecu: „Dok ulaze na vrata, pomози mi da se smiješim i raširim ruke“ (str. 268).

Nesumnjivo, sadržaj priručnika svojom tematikom i načinom prikaza problema te različitih izazova s područja razmatranja razumijevanja otuđenja od roditelja pruža novu prizmu na proces rastave braka i razdvajanja obitelji. Danas je prisutna nemala stopa rastavljenih brakova. Jednako tako prisutni su razni oblici savjetovanja i podrške djeci i roditeljima. Fenomen otuđenja od roditelja rijetko se spominje, a često dolazi kao posljedica razvoda. Problem

otuđenja povezan je s brojnim drugim procesima koji su opisani u ovom priručniku, a zasigurno se s barem nekima od njih susreću djeca i roditelji, kao i stručnjaci koji su uključeni u rad s takvim obiteljima. Upravo ta slojevitost problema otuđenja koji opisuju autori daje ovom priručniku osobitu važnost, često zaboravljenu i nedovoljno istraženu. Jest da svaka rastava ne mora i neće uroditi čistim otuđenjem, ali mehanizmi koje prolaze djeca i roditelji imaju mnogo poveznica. Djeci i roditeljima nije nimalo lako prolaziti kroz posljedice razvoda, a posebice otuđenja. Čitajući ovaj priručnik, na tren se može osjetiti makar mali dio ozbiljnosti i boli koji dolaze s otuđenjem. Na tom putu djeci i roditeljima potrebna je svestrana podrška. Takvu podršku uistinu nudi ovaj priručnik koji si je to postavio kao zadatak. Djeca i roditelji dio su vrtića, škole, fakulteta, svijeta rada, sustava zdravlja i zaštite, društva u cjelini. Oni su članovi šire obitelji, kruga prijatelja, kolega, susjedstva. Upravo je zato bitno upoznati ovaj fenomen, ući dublje u njegovo razumijevanje i rješavanje kako na laičkoj tako i na stručnoj razini. Na taj način šira će zajednica moći uočiti ne samo dijete u riziku već i njegova roditelja.

Filip POLEGUBIĆ